

PICU OCOLEANU
CONSTANTIN BĂJĂU
MIHAI CONSTANTINESCU
(Coordonatori)

STUDIA DOCTORALIA THEOLOGICA
(SDTh)
Vol. 6.

Colegiul editorial:

IPS Prof. Dr. IRINEU POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei

Pr. Prof. Dr. ION POPESCU

Pr. Prof. Dr. PICU OCOLEANU

Pr. Prof. Dr. NICOLAE RĂZVAN STAN

Pr. Conf. Dr. CONSTANTIN BĂJĂU

Pr. Conf. Dr. ADRIAN BOLDIȘOR

Pr. Conf. Dr. MIHAI CONSTANTINESCU

Pr. Conf. Dr. LUCIAN VASILE PETROAIA

Pr. Conf. Dr. ADRIAN PAUL

PICU OCOLEANU
CONSTANTIN BĂJĂU
MIHAI CONSTANTINESCU
(Coordonatori)

Ecleziologia ortodoxă în timp și în actualitate

**Volum tipărit cu binecuvântarea
IPS Dr. IRINEU,
Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei**

EDITURA UNIVERSITARIA

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI

Craiova, 2024

Copyright © 2024 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Ecleziologia ortodoxă în timp și în actualitate / pr. prof. dr. Picu Ocoleanu,
pr. conf. dr. Constantin Băjău, pr. conf. dr. Mihai Constantinescu (coord.) ;
vol. tipărit cu binecuvântarea IPS dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și
Mitropolitul Olteniei. - Craiova : Universitaria : Editura Mitropolia Olteniei,
2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-2082-7

ISBN 978-606-731-153-2

- I. Ocoleanu, Picu (coord.)
- II. Băjău, Constantin (coord.)
- III. Constantinescu, Mihai (coord.)

2

© 2024 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

CUVÂNT ÎNAINTE

Una din preocupările fundamentale ale gândirii teologice ortodoxe din ultimul veac a fost reprezentată de eclesiologie. În mod special, așa-zisa eclesiologie euharistică promovată de reprezentanți ai teologiei ruse din exil ca Georges Florovsky sau Nikolai Afanasiev, sau ai teologiei grecești precum mitropolitul Ioannis Zizioulas, a suscitat numeroase reacții și dezbateri (inclusiv în teologia românească prin părintele Dumitru Stăniloae, dar și prin alți dogmatişti, precum pr. Dumitru Radu sau pr. Dumitru Popescu), marcând inclusiv dialogul ecumenic și eclesiologia altor confesiuni.

Dar, cu mult înainte de preocupările de eclesiologie ortodoxă din trecutul recent, Sfinții Părinți - adunați în sinoade ecumenice sau locale, sau elaborând marile lor opere teologice - au reflectat cu privire la natura și specificul Bisericii, articulând învățătura de credință cu privire la aceasta ca trup tainic al Domnului și Mireasă a lui Hristos, în temeiul revelației divine.

Asupra acestei teme s-au aplecat, după puterile lor, și studenții doctoranzi de la Școala Doctorală de Teologie Ortodoxă „Sf. Nicodim” din Craiova și de la celelalte școli doctorale din Patriarhia Română (București, Sibiu, Cluj, Iași, Arad, Alba Iulia), participanți la cea de a V-a ediție a sesiunii de comunicări științifice a Școlii Doctorale de Teologie „Sf. Nicodim”, cu tema „Antropologia ortodoxă în actualitate”, organizată cu binecuvântarea IPS Prof. Dr. Irineu Popa, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, în data de 6 iunie 2024.

Contribuțiile lor sunt adunate în volumul de față, structurat în trei mari secțiuni. O primă secțiune este dedicată cercetării învățăturii despre Biserică a Sfinților Părinți (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Teofan al Niceii, Sf. Marcu Eugenicul). Partea a doua a cărții cuprinde studii care tratează despre aspectele de eclesiologie din operele unor mari reprezentanți ai Ortodoxiei de azi - grecești (Sf. Paisie Aghioritul) și, mai ales, românești (părintele Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainic, părintele Ilie Moldovan) -, dar și despre felul în care astfel de teme teologice au fost abordate în cadrul Sinodului din Creta (2016) sau în cadrul conciliului II Vatican. Astfel, unele din studiile prezente în această secțiune oferă o utilă perspectivă comparată - ecumenică sau inter-religioasă.

În sfârșit, în textele adunate în partea a treia sunt abordate probleme legate de viața liturgică a Bisericii (Sf. Botez, Sf. Euharistie, Sf. Maslu, lecturarea liturgică a Psalmilor, propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu etc.)

și de modul specific de viațuire morală a credincioșilor în Biserică (practicarea virtuților, aspecte concrete de asistență duhovnicească etc.).

Desigur, trebuie să avem în vedere din capul locului faptul că aceste texte reprezintă primele strădanii științifice ale autorilor cuprinși în volum, uneori fiind vorba chiar de studii de debut. Ele marchează însă un bun început în activitatea științifică a acestor tineri cercetători, pe care nădăjduim că ei o vor continua în anii care vor urma, inclusiv (sau, poate, mai ales) după finalizarea studiilor de doctorat.

Coordonatorii

1. ÎNVĂȚĂTURĂ ECLEZIOLOGICĂ A SFINȚILOR PĂRINȚI

SUBLINIERI ECLESIOLOGICE ÎN ANAFORAUĂ LITURGICĂ A SFÂNTULUI VASILE CEL MARE

Diac. Drd. LUCIAN AUGUSTUS BĂDESCU¹

Cuvinte cheie: *Anafora, Vasile cel Mare, Liturghie, Rugăciune, Eclesiologie.*

Keywords: *Anaphora, Basil the Great, Liturgy, Prayer, Ecclesiology.*

Introducere

Anaforaua liturgică a Sfântului Vasile cel Mare ocupă un loc central în tradiția liturgică a Bisericii Ortodoxe și este considerată una dintre cele mai profunde rugăciuni euharistice din istoria creștinismului. Termenul „anafora” provine din grecescul „ἀναφορά” și înseamnă „ofrandă” sau „înălțare”, indicând astfel rolul său de rugăciune, de aducere a darurilor euharistice înaintea lui Dumnezeu. Anaforaua nu este doar o simplă rugăciune, ci o sinteză a învățăturii dogmatice a Bisericii, având în centrul ei misterul euharistic – memorialul jertfei lui Hristos pentru mântuirea lumii.

Liturghia Sfântului Vasile cel Mare este una dintre cele două liturghii principale săvârșite în Biserica Ortodoxă, alături de Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur. Ea este oficiată în zile speciale ale anului liturgic, precum Duminica Ortodoxiei, Joia și Sâmbăta Mare din Săptămâna Patimilor, dar și în anumite sărbători mari și în duminici din Postul Mare. Deși este mai lungă și mai solemnă decât alte liturghii, aceasta este considerată o expresie sublimă a învățăturii Bisericii Ortodoxe, îmbinând elementele teologice ale doctrinei creștine cu profunzimea spiritualității ascetice a Sfântului Vasile.

Liturghia Sfântului Vasile cel Mare își are originea în secolul al IV-lea, când Sfântul Vasile, Arhiepiscop al Cezareei, a revizuit și adaptat rugăciunile euharistice existente pentru a le face mai accesibile și mai adecvate nevoilor

¹Drd. al SDTO *Sfântul Nicodim* a Universității din Craiova. Lucrare întocmită sub îndrumarea Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian PETROAIA.

spirituale ale comunității creștine din acea vreme. El a combinat tradițiile liturgice deja stabilite cu elemente de reflecție dogmatică și eclesiologică, punând un accent deosebit pe jertfa lui Hristos și pe unitatea Bisericii.

Spre deosebire de alte liturghii, precum cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, care este săvârșită mult mai frecvent, Liturghia Sfântului Vasile are un caracter deosebit de solemn, fiind oficiată în zile de post și de mare sărbătoare. Astfel, credincioșii sunt invitați să participe la o experiență profundă de comuniune cu Dumnezeu prin intermediul rugăciunilor elaborate, ale căror teme majore sunt sfințirea lumii și mântuirea oamenilor.

Anafora este partea centrală a Liturghiei, care cuprinde rugăciunea de consacrare a darurilor (pâinea și vinul), care devin Trupul și Sângele lui Hristos. Este o rugăciune solemnă de mulțumire și jertfă adusă lui Dumnezeu pentru toate binefacerile primite, începând cu creația lumii și culminând cu întruparea, moartea și învierea Fiului Său, Iisus Hristos. Această rugăciune euharistică aduce în prezent jertfa unică a lui Hristos pe Cruce, dând astfel credincioșilor posibilitatea de a participa la această jertfă prin împărtășirea cu Sfintele Taine.

Anafora Sfântului Vasile cel Mare este cunoscută pentru amploarea și profunzimea sa, fiind mult mai lungă decât cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, dar și pentru profunzimea sa teologică. Structurată pe mai multe etape, Anafora cuprinde laudă, mulțumire, rememorarea istoriei mântuirii, invocarea Sfântului Duh pentru sfințirea darurilor și împărtășirea comunității liturgice.²

Eclesiologia, adică învățătura despre Biserică, joacă un rol esențial în Anafora Sfântului Vasile cel Mare. Biserica, în tradiția ortodoxă, este văzută nu doar ca o instituție, ci ca un trup mistic al lui HRISTOS, în care credincioșii sunt uniți prin Sfintele Taine și, mai ales, prin Euharistie. Anafora reflectă această realitate eclesiologică prin faptul că rugăciunile sunt adresate lui Dumnezeu în numele întregii comunități, nu doar în numele preotului sau al unui individ.

Anafora Sfântului Vasile cel Mare subliniază caracterul comunitar al Bisericii³. Ea nu este o rugăciune personală, ci colectivă, în care întreaga adunare liturgică participă. Biserica Ortodoxă consideră că rugăciunea euharistică este o experiență a comuniunii, prin care credincioșii sunt uniți cu Hristos și între ei. În Anafora Sfântului Vasile, această dimensiune este accentuată prin invocările pentru întreaga comunitate, fie vii, fie adormiți,

²Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 263.

³Ciprian STREZA, *Anafora Sfântului Vasile cel Mare: istorie, text, analiză comparată, comentariu teologic*, Editura Andreiana, Sibiu, 2016, p. 43.

ceea ce subliniază că Biserica este formată nu doar din cei prezenți fizic la slujbă, ci și din cei plecați din această lume.

De asemenea, Anaforaua nu doar exprimă comuniunea internă a Bisericii, ci și relația sa cu Dumnezeu. Rugăciunea este un dialog între Biserică și Dumnezeu, în care preotul, ca reprezentant al întregii comunități, aduce înaintea lui Dumnezeu darurile (pâine și vin), cerând binecuvântarea Duhului Sfânt pentru a le transforma în Trupul și Sângele lui Hristos. În acest fel, Anaforaua reflectă unitatea dintre divin și uman, realizată prin Hristos și mijlocită de Biserică.

Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare reprezintă un moment esențial în viața liturgică a Bisericii Ortodoxe, reflectând atât dogma euharistică, cât și eclesiologia. Rugăciunile ei profunde nu sunt doar o expresie a credinței personale, ci și o celebrare a unității Bisericii, a rolului preotului ca reprezentant al comunității și a comuniunii întregii creații cu Dumnezeu. Astfel, această Anafora rămâne un reper teologic și spiritual pentru înțelegerea profundă a relației dintre Biserică, Hristos și lume.

1. Comuniunea Bisericii în rugăciune și jertfă

Un aspect fundamental al eclesiologiei ortodoxe subliniat în Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare este caracterul comunitar al rugăciunii și jertfei. În cadrul Liturghiei, Biserica nu este privită ca un ansamblu de indivizi separați, ci ca o comunitate unitară ce participă împreună la jertfa lui Hristos. Aceasta este esențial pentru înțelegerea relației dintre credincioși și Dumnezeu în cadrul liturgic. Rugăciunea și participarea la Sfintele Taine sunt un act de comuniune, prin care fiecare membru al Bisericii este chemat să participe activ și conștient. În Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare, jertfa lui Hristos este adusă înaintea lui Dumnezeu nu doar de preot, ci de întreaga adunare liturgică, prin preot, ca reprezentant al comunității. Biserica Ortodoxă învață că Liturghia este jertfa lui Hristos reînnoită în mod mistic în fiecare slujbă euharistică⁴, iar credincioșii sunt invitați să participe la această jertfă nu doar prin rugăciune, ci și prin împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos. Astfel, Liturghia este un act de comuniune atât cu Hristos, cât și între credincioși, subliniind unitatea Trupului Bisericii⁵.

Această unitate se manifestă în modul în care Biserica se roagă pentru toți membrii săi, atât cei prezenți, cât și cei absenți, atât cei vii, cât și cei adormiți. Anaforaua amintește că Biserica este mai mult decât o simplă comunitate vizibilă

⁴Ciprian STREZA, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare: istorie, text, analiză comparată, comentariu teologic*, p. 132-178.

⁵Ioan ICĂ, *Anafora euharistică și Crez la Sfântul Vasile cel Mare*, în *Ziarul Lumina*, 31 Ianuarie 2010.

pe pământ; ea cuprinde și pe cei care au trecut în veșnicie, exprimând comuniunea sfinților și continuitatea vieții creștine dincolo de moarte. Prin această viziune, Anafora reafirmă unitatea Bisericii ca un organism viu, în care fiecare parte are un rol activ și esențial în susținerea celorlalte.

În cadrul Anaforei Sfântului Vasile cel Mare, rugăciunea deschide o viziune asupra Bisericii ca o comunitate cosmică în rugăciune și jertfă. Rugăciunea nu este limitată la o adunare pământească, ci implică întreaga creație, văzută și nevăzută, într-un cor de laude adresate lui Dumnezeu. Acest aspect reiese din expresiile care subliniază participarea tuturor fapturilor cuvântătoare și înțeleghătoare la slujirea lui Dumnezeu: „De Care toată făptura cea cuvântătoare și înțeleghătoare, întărită fiind, Ție slujește și Ție pururea Ți înalță cântare de slăvire”⁶.

Comuniunea în Biserică este reflectată prin această viziune de unitate cosmică, unde îngerii, Arhanghelii, Heruvimii și Serafimii își aduc contribuția la o jertfă comună de laudă. Biserica, adunată în rugăciune, participă la această comuniune universală, oferindu-și propria jertfă de laudă și recunoștință. Rugăciunea subliniază faptul că actul liturgic nu este un simplu ritual local, ci o exprimare a unei realități mai profunde: participarea întregii creații la slujirea lui Dumnezeu. Jertfa euharistică devine astfel o jertfă comună, adusă de întreaga Biserică, în unire cu întreaga creație.

Textul liturgic de la rugăciunea a II-a, subliniază faptul că întreaga Biserică, de la o margine a lumii până la cealaltă, participă la un act de comuniune. Această comuniune nu este doar orizontală, între credincioșii de pe pământ, ci și verticală, implicând cerul și pământul. Rugăciunea începe prin invocarea Bisericii sobornicești și apostolice, care este de la o margine până la cealaltă a lumii: „Pomenește, Doamne, sfânta Ta sobornicească și apostolească Biserică, cea de la o margine până la cealaltă a lumii, pe care ai câștigat-o cu Scump Sângele Hristosului Tău”⁷. Aceasta exprimă faptul că Biserica este în comuniune prin Hristos, iar rugăciunea colectivă este jertfa de laudă adusă lui Dumnezeu. În plus, se menționează cei care participă activ la această comuniune, aducând daruri și binecuvântări: „Pomenește, Doamne, pe cei ce Ți-au adus aceste daruri... Pomenește, Doamne, pe cei care aduc daruri și fac bine în sfintele Tale biserici și își aduc aminte de cei săraci”⁸.

Astfel, rugăciunea scoate în evidență faptul că jertfa Bisericii nu este doar un act sacramental, ci implică și un angajament etic și social, prin

⁶SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Rugăciunea Anaforei*, în *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2012, p. 248.

⁷SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Rugăciunea Anaforei*, p. 257.

⁸IBIDEM.

sprijinirea celor săraci și nevoiași, fiind o reflecție a iubirii lui Hristos pentru toată lumea.

2. Rolul preotului ca reprezentant al Bisericii

În cadrul Anaforei, preotul joacă un rol central, însă nu în mod individual, ci ca reprezentant al întregii comunități ecleziale. Preotul nu aduce darurile înaintea lui Dumnezeu în numele său personal, ci în numele întregii Biserici. Aceasta reflectă învățătura ortodoxă conform căreia preotul este chemat să fie un slujitor al Tainei și un mediator între Dumnezeu și credincioși, fără a-și aroga un rol de superioritate față de laici.

În eclesiologia sacramentală a Bisericii Ortodoxe, fiecare membru al Bisericii își are locul său distinct, însă toate aceste roluri sunt complementare. Preotul acționează ca „iconom” (administrator) al tainelor, iar credincioșii participă la Liturghie în mod activ, oferindu-și rugăciunile, darurile materiale și sufletești, iar în final, împărtășindu-se cu Sfintele Taine. Astfel, preotul devine instrumentul prin care întreaga comunitate își exprimă rugăciunea comună, dar și participarea la jertfa euharistică.

Această structură eclesiologică, subliniază un adevăr profund al Ortodoxiei: deși există diferențe între clerici și laici, aceste diferențe nu sunt de natură ierarhică sau de superioritate, ci funcționale. Preotul este, într-adevăr, cel care oficiază și conduce slujba, însă o face în numele și cu participarea întregii comunități euharistice. În acest sens, preotul este un iconom al lui Hristos, un slujitor al misterului unității dintre Dumnezeu și poporul Său.

Preotul ocupă un rol central în rugăciune Sfântului Vasile, acționând ca reprezentant al întregii comunități. El nu vorbește în numele său, ci al întregii Biserici, aducând înaintea lui Dumnezeu rugăciunea comună a tuturor credincioșilor. În cuvintele rugăciunii: „Cu aceste fericite Puteri, Stăpâne, Iubitorule de oameni, și noi, păcătoșii, strigăm și grăim: Sfânt ești cu adevărat și Preasfânt”⁹.

Prin acest fragment, vedem cum preotul se identifică cu toată adunarea euharistică. El vorbește nu doar în numele său, ci și al întregii Biserici, aducând rugăciunea cuvântătoare a comunității înaintea lui Dumnezeu. Preotul nu își asumă un rol independent, ci acționează ca un slujitor al poporului lui Dumnezeu, adresându-se Domnului din partea tuturor credincioșilor prezenți. În rugăciunea liturgică, el împlinește o funcție esențială de mijlocitor, ceea ce reflectă profunda eclesiologie sacramentală a Bisericii, unde clerul și credincioșii își au rolurile distincte, dar complementare.

În rugăciunea a II-a, rolul preotului ca reprezentant al Bisericii este esențial. El nu doar că invocă mila lui Dumnezeu asupra Bisericii, dar

⁹*IBIDEM*, p. 248.

acționează ca un mediator între credincioși și Dumnezeu. Preotul vorbește nu în numele său, ci al întregii comunități, rugându-se pentru toți cei care participă la Euharistie, dar și pentru cei absenți: „Pomenește, Doamne, pe poporul care stă înaintea și pe cei care, pentru binecuvântate pricini, nu s-au întâmplat aici și-i miluiește pe dânsii și pe noi”¹⁰. Preotul devine astfel cel care unește comunitatea, prin rugăciunea sa, într-o comuniune de mijlocire, oferind rugăciuni pentru toți credincioșii, pentru conducători, pentru cei săraci și pentru cei aflați în dificultate. În această lumină, rolul preotului este văzut ca unul de slujire sacrificială, aducând înaintea lui Dumnezeu cererile și nevoile întregii comunități. El devine reprezentantul Bisericii în fața lui Dumnezeu, aducând o jertfă de rugăciune și laudă.

3. Jertfa euharistică și unitatea Bisericii

Unul dintre cele mai semnificative aspecte ale eclesiologiei ortodoxe reflectate în Anafora Sfântului Vasile cel Mare este legătura dintre jertfa euharistică și unitatea Bisericii. În teologia ortodoxă, Euharistia este considerată nu doar o simplă amintire simbolică a jertfei lui Hristos, ci actualizarea acestei jertfe în cadrul fiecărei Liturghii. Pâinea și vinul devin, prin puterea Duhului Sfânt, Trupul și Sângele lui Hristos, iar credincioșii, împărtășindu-se din aceste Sfinte Taine, devin părtași la viața divină.

Anafora subliniază că prin această participare la Euharistie, credincioșii devin uniți nu doar cu Hristos, ci și între ei. În rugăciunea euharistică, preotul cere ca darurile să fie „spre unirea tuturor”, reflectând faptul că Euharistia este o forță care unește Biserica într-un singur Trup. Aceasta este o temă centrală în teologia ortodoxă: Biserica nu poate exista fără Euharistie, iar Euharistia este cea care face din Biserică un organism viu, în care Hristos este capul, iar credincioșii sunt mădulele Sale.

Un alt aspect semnificativ al jertfei euharistice¹¹ este faptul că ea nu este doar un act personal, ci unul comunitar, săvârșit de întreaga Biserică. În Anafora Sfântului Vasile, preotul rostește rugăciuni în numele tuturor credincioșilor, iar participarea la împărtășire este privită ca un act de comuniune. Acest act sacramental de comuniune este fundamentul unității Bisericii, căci prin împărtășire credincioșii devin „un trup și un duh” în Hristos.

Un alt aspect central al rugăciunii I, este legătura între jertfa euharistică și unitatea Bisericii. Anafora Sfântului Vasile subliniază că întreaga comunitate se unește în aducerea acestei jertfe cuvântătoare: „Ție a-Ți aduce această slujire cuvântătoare a noastră, cu inimă înfrântă și cu duh

¹⁰*IBIDEM*, p. 257-259.

¹¹Ciprian STREZA, *Anafora Sfântului Vasile cel Mare: istorie, text, analiză comparată, comentariu teologic*, p. 180-199.

de smernie”¹². Prin această rugăciune se evidențiază faptul că jertfa euharistică este un act comunitar, care unește toți credincioșii cu Dumnezeu și între ei. Participarea la Trupul și Sângele lui Hristos este fundamentul unității Bisericii¹³, căci prin această comuniune sacramentală, credincioșii devin părtași la Hristos și la viața veșnică. Rugăciunea subliniază, de asemenea, actul de mulțumire adus de întreaga comunitate, întărind ideea că jertfa euharistică este esențială pentru unitatea Bisericii. Astfel, actul liturgic aduce împreună toată comunitatea de credință într-o unică jertfă adusă lui Dumnezeu, întărind legăturile spirituale dintre membrii Bisericii și Hristos.

Un aspect central al rugăciunii a II-a, este jertfa euharistică și rolul acesteia în unitatea Bisericii. Textul liturgic subliniază faptul că prin această jertfă, întreaga Biserică se unește într-o singură slujire de recunoștință și laudă adusă lui Dumnezeu: „Pomenește, Doamne, pe cei ce Ți-au adus aceste Daruri și de la care și prin care și pentru care au fost aduse acestea”¹⁴.

Prin această rugăciune, vedem cum jertfa euharistică devine un act de comuniune care întărește legăturile între credincioși și Dumnezeu, dar și între membrii Bisericii. Anaforaua subliniază faptul că, prin participarea la Euharistie, credincioșii se împărtășesc nu doar cu Trupul și Sângele lui Hristos, ci și cu întreaga Biserică, unindu-se într-o jertfă comună. Aceasta reflectă eclesiologia ortodoxă în care Euharistia este centrul unității Bisericii, prin care toți cei prezenți devin părtași la viața și iubirea lui Hristos.

4. Biserica - adunare a celor mântuiți

Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare conține invocații nu doar pentru cei prezenți la Liturghie, ci și pentru cei adormiți, subliniind faptul că Biserica este o comuniune a celor vii și a celor morți. Aceasta reflectă profund conceptul ortodox de Biserică sobornicească (universală), care include nu doar comunitatea celor prezenți fizic, ci și pe cei care au trecut în veșnicie.

Această viziune eclesiologică a Bisericii ca „adunare a celor mântuiți” este centrală în tradiția ortodoxă. Biserica nu este limitată la dimensiunea pământească a existenței, ci include și Biserica triumfătoare din ceruri. Anaforaua menționează sfinții, martirii și dreptii care au murit în credință, invocând ajutorul și mijlocirea lor pentru cei care încă se află pe calea mântuirii. Prin acest lucru, Biserica afirmă continuitatea și legătura indisolubilă dintre cei vii și cei morți în Hristos.

¹²SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Rugăciunea Anaforalei*, p. 248.

¹³Ciprian STREZA, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare: istorie, text, analiză comparată, comentariu teologic*, p. 322-336.

¹⁴SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Rugăciunea Anaforalei*, p. 257.

Un alt aspect fundamental al rugăciunii este accentul pus pe Biserică drept adunare a celor mântuiți, fie că aceștia sunt în viață sau au trecut în veșnicie. Rugăciunea face referire la întreaga istorie a mântuirii, subliniind modul în care Dumnezeu a continuat să-și arate îndurarea față de omenire, chiar și după căderea lui Adam: „Dar, neascultându-Te pe Tine, Adevăratul Dumnezeu, Care l-ai zidit pe dânsul, și amăgirii șarpelui supunându-se, și dat fiind morții, pentru păcatele sale, l-ai izgonit pe el, cu judecata Ta cea dreaptă... rânduindu-i mântuirea cea din a doua naștere, cea prin Însuși Hristosul Tău”¹⁵.

Acest fragment evidențiază modul în care Dumnezeu nu și-a abandonat creația, ci a rânduit mântuirea omului prin Hristos. Aceasta reflectă viziunea eclesiologică conform căreia Biserica este adunarea tuturor celor care au fost răscumpărați de Hristos, fie pe pământ, fie în ceruri. Prin participarea la Euharistie, credincioșii se alătură nu doar comunității de pe pământ, ci și celor adormiți, legându-se astfel de întreaga Biserică triumfătoare, formată din cei care s-au împărtășit deja din mântuirea adusă de Hristos.

Un alt aspect important este viziunea asupra Bisericii ca adunare a celor mântuiți. Rugăciunea a II-a, invocă mila lui Dumnezeu asupra celor care trăiesc în virtute, precum și asupra celor care se află în nevoi sau suferință: „Pomenește, Doamne, pe cei ce în feciorie, în evlavie, în înfrânare și în viață cinstită viețuiesc. Pomenește, Doamne, pe poporul care stă înaintea... și-i miluiește pe dânsii și pe noi”¹⁶.

Aceasta subliniază faptul că Biserica nu este doar o instituție vizibilă, ci și o comuniune a sfinților – atât a celor care trăiesc în virtute, cât și a celor care, prin suferință, sunt purificați. Rugăciunea reflectă grija Bisericii pentru toți cei care fac parte din ea, indiferent de starea lor spirituală sau socială, ceea ce subliniază caracterul deschis și mântuitor al Bisericii. Biserica este astfel văzută ca o adunare a tuturor celor care caută mântuirea, indiferent de condițiile lor de viață, fie că sunt conducători, monahi, laici sau oameni aflați în suferință.

5. Eclesiologia sobornicească

Un alt aspect eclesiologic fundamental reflectat în Anaforaua Sfântului Vasile este sobornicitatea sau universalitatea Bisericii. Sobornicitatea este unul dintre cele patru atribute ale Bisericii mărturisite în Crez („Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească Biserică”) și înseamnă că Biserica este universală, adică prezentă în întreaga lume și în toate timpurile, dar și că ea cuprinde învățătura apostolică integrală, fără adăugiri sau omisiuni.

¹⁵*IBIDEM*, p. 248.

¹⁶*IBIDEM*, p. 257.

Anafora reflectă această sobornicitate prin rugăciunile adresate nu doar pentru cei prezenți, ci pentru întreaga Biserică din toate colțurile lumii. Se roagă pentru pacea întregii lumi, pentru episcopi, preoți, diaconi și laici din toate Bisericile, subliniind faptul că Biserica este una, chiar dacă este răspândită în diferite locuri. Aceasta este o expresie a unității esențiale a Bisericii Ortodoxe, care transcende granițele geografice și culturale, reflectând astfel caracterul său sobornicesc.

Astfel, Anafora devine o mărturie vie a faptului că Biserica Ortodoxă nu este doar o comunitate locală, ci una care cuprinde toată creația, în toate timpurile și locurile, fiind un instrument prin care mântuirea lui Hristos este prezentă în lume.

În fine, rugăciunea I, subliniază și caracterul sobornicesc al Bisericii, adică universalitatea ei. Biserica nu este limitată la o anumită comunitate locală, ci cuprinde întreaga creație, atât văzută, cât și nevăzută¹⁷. Rugăciunea vorbește despre slava adusă de toate fapăturile lui Dumnezeu, inclusiv de către îngeri și puterile cerești: „Că pe Tine Te laudă Îngerii, Arhanghelii, Tronurile, Domniile, începătorile, Stăpâniile, Puterile și Heruvimii cei cu ochi mulți”¹⁸.

Acest fragment arată că Biserica, în esența ei, este una, sfântă, sobornicească și apostolească, depășind granițele lumii pământești. Ea include nu doar pe cei vii și adormiți, ci și întreaga creație nevăzută, în comuniune cu îngerii și puterile cerești. În această viziune sobornicească, Biserica devine o unitate cosmică, universală, care transcende spațiul și timpul, reflectând astfel misiunea sa apostolică de a aduce laolaltă toate neamurile și toate fapăturile într-o slujire comună adusă lui Dumnezeu.

Rugăciunea a doua din Anafora Sfântului Vasile cel Mare exprimă, de asemenea, profund caracterul sobornicesc al Bisericii. Termenul „sobornicească” (din grecescul „katholikos”, adică „universală”) subliniază faptul că Biserica este prezentă și activă în întreaga lume, unind oameni din toate colțurile pământului. Această dimensiune sobornicească este evidentă în invocația pentru pace și unitate a întregii lumi: „Pomenește, Doamne, sfânta Ta sobornicească și apostolească Biserică, cea de la o margine până la cealaltă a lumii”¹⁹.

Rugăciunea cere ca toți credincioșii să fie aduși într-o unitate de credință și pace, astfel încât, în liniște și stabilitate, Biserica să poată lucra pentru mântuirea tuturor. Sobornicitatea Bisericii este nu doar o expresie a universalității geografice, ci și o reflecție a caracterului său apostolic, prin

¹⁷Ioan ICĂ, *Anafora euharistică și Crez la Sfântul Vasile cel Mare*, în *Ziarul Lumina*, 31 Ianuarie 2010.

¹⁸SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Rugăciunea Anaforalei*, p. 248.

¹⁹IBIDEM, p. 257-259;

care tradiția și misiunea Bisericii sunt păstrate și transmise din generație în generație, fiind prezente în toate locurile și timpurile.

Concluzii

Anafora liturgică a Sfântului Vasile cel Mare este o sursă profundă de teologie eclesiologică, revelând viziunea Bisericii asupra comuniunii, jertfei euharistice, rolului preotului și dimensiunii sobornicești a Bisericii. În rugăciunile sale, Sfântul Vasile scoate în evidență câteva aspecte esențiale:

Comuniunea Bisericii în rugăciune și jertfă – Sfântul Vasile vede Biserica nu doar ca o comunitate vizibilă, ci ca o realitate teandrică, în care rugăciunea și jertfa se ridică de la întreaga creație către Dumnezeu. Biserica se unește în slujirea lui Hristos, aducând jertfă de laudă și recunoștință pentru mântuirea lumii.

Rolul preotului ca reprezentant al Bisericii – Preotul joacă un rol fundamental în această lucrare de comuniune și mijlocire. El nu este doar un slujitor individual, ci un reprezentant al întregii comunități, un mediator între oameni și Dumnezeu, aducând cererile, nevoile și laudele tuturor înaintea Tronului divin.

Jertfa euharistică și unitatea Bisericii – Euharistia, prezentată în Anafora Sfântului Vasile, este cheia unității Bisericii. Prin jertfa euharistică, întreaga Biserică se adună în Hristos, devenind una în credință, iubire și rugăciune. Fiecare membru al Bisericii este chemat să participe la această jertfă, ceea ce întărește legăturile dintre ei și cu Dumnezeu.

Biserica - adunare a celor mântuiți – Sfântul Vasile vede Biserica drept o comuniune a celor ce caută mântuirea, incluzând atât pe cei ce trăiesc în virtuți, cât și pe cei aflați în nevoi sau suferință. Biserica este un loc al milostivirii divine, o comunitate care primește pe toți cei care caută îndurarea și ajutorul lui Dumnezeu.

Eclesiologia sobornicească – Anafora Sfântului Vasile subliniază dimensiunea sobornicească a Bisericii, accentuând universalitatea și apostolicitatea ei. Biserica nu este limitată geografic sau temporal, ci este o prezență vie în toată lumea, unindu-i pe toți credincioșii într-o comuniune universală, păstrând și transmițând învățătura apostolică.

BIBLIOGRAFIE

Cărți de cult:

Liturghier, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2012;

Cărți și studii:

ICĂ, Ioan, *Anafora euharistică și Crez la Sfântul Vasile cel Mare*, în Ziarul Lumina, 31 Ianuarie 2010;

STĂNILOAE, Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia ortodoxă*, Craiova, 1986;

STREZA, Ciprian, *Anafora Sfântului Vasile cel Mare: istorie, text, analiză comparată, comentariu teologic*, Editura Andreiana, Sibiu, 2016.

Abstract: *ECCLESIOLOGICAL UNDERLINES IN THE LITURGICAL ANAPHORA OF SAINT BASIL THE GREAT*

The prayers in the Anaphora of Saint Basil the Great are a profound theological testimony of the mission and nature of the Church. They reflect the essential communion of the Church, which offers unity through the Eucharistic sacrifice, under the leadership of the priest as servant, in a cathedral and saving Church, open to all who seek communion with God. All the prayers written under the inspiration of the Holy Spirit by Saint Basil the Great bring glory to the Trinity and at the same time show God's boundless love towards the whole creation. God's gracious love towards the world is accomplished in the prayers of Saint Basil the Great and shows the intense communion between humans and the church in Jesus Christ.

OMUL LITURGIC ȘI EXPERIENȚA ECLESIALĂ LA SFÂNTUL GRIGORIE AL NISSEI

Drd. MIHAI VALENTIN POPETE¹

Cuvinte cheie: *antropologie, ecclesiologie, suflet, om liturgic, biserică.*

Key words: *anthropology, ecclesiology, soul, liturgical man, church.*

Introducere. Înțelegând antropologia în perspectivă liturgică, descoperim omul aflat în stare de curăție, de metanoia continuă, ca un lucrător în grădina Domnului. Omul întreg, după Sfântul Grigorie al Nissei, este cel care a fost creat să liturghisească bunătățile viitoare². Așadar, persoana omului liturgic poate fi tratată dihotomic și sinergic, atât interior, cât și exterior, laolaltă. Atât din punct de vedere al participării interioare sufletești, cât și din punct de vedere cultic, omul liturgic are nevoie de ambele aspecte. Pe de altă parte, omul liturgic este cel care se roagă, cel care se curățește, cel care teologhisește, dar mai cu seamă este cel care în chip simplu, iubește. Acest Sfânt Părinte descrie minunat relația dintre Dumnezeu și Biserică, într-un act simplu iubitor al unei fecioare (Biserica), care își așteaptă Mirele (Hristos). Aceasta se primenește de nuntă și își urmează Mirele întru totul.

În acest sens, voi analiza învățătura ecleziologică a Sfântului Grigorie al Nissei din două puncte de vedere. Primul aspect se referă la caracteristicile omului aflat în lumina Duhului Sfânt, devenind om liturgic, însă nu omul aflat singular într-un cadru exterior cultic, omul care a făcut din cultul liturgic un scop în sine. Omul liturgic este cel care pune în practică, sub toate aspectele

¹Drd. al SDTO *Sfântul Nicodim* a Universității din Craiova. Lucrare întocmită sub îndrumarea Pr. Conf. Univ. Dr. Constantin BĂJĂU;

²„Viețile fiind două și în fiecare cunoscându-se un îndoit fel de a viețui, veselia e și ea îndoită: una în viața aceasta și alta în cea pe care o așteptăm prin nădejde. Iar fericit trebuie socotit cel care alege sorțul veseliei în bunătățile adevărate ale vieții veșnice, necugetând ca pagubă împlinirea liturghiei (slujirii) întristării în viața aceasta scurtă și trecătoare, sau lipsirea de vreuna din dulcele vieții acesteia, ci căderea, prin bucuria de acestea, de la cele mai bune. Deci, dacă e un lucru fericit a avea veselia nesfârșită și pururea prelungită în veacurile nesfârșite, dar firea omenească trebuie numaidecât să guste și din cele protivnice, nu e greu de a înțelege voia Cuvântului, adică pentru ce vor fi fericiți cei ce plâng acum, ca unii ce se vor mângâia în veacurile nesfârșite. Iar mângâierea vine din împărtășirea de Mângâietorul. Căci e o lucrare proprie Duhului harul mângâierii” - SFÂNTUL GRIGORIE AL NISSEI, *Despre fericiri*, Scrieri I, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești, volumul 29, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982 p. 356.